

Vietnamese Artisanal Art and Decoration of Stained Glass and Mirror of Church Sa Thong Temple, Mancha Khiri District, Khon Kaen Province

Nittaya Phongkanpai¹

Received	Reviewed	Revised	Accepted
28/05/2564	28/05/2564	28/05/2564	28/05/2564

Abstract

The purpose of this research is to study architectural and artistic styles and stained glass of Church Sa Thong Temple. Mancha Khiri District Khon Kaen Province. This research was using the qualitative methodology and collected data from knowledgeable, understandable and relevant groups such as community leaders or villager's Religious leader for the key informants. The instruments of this research were field research surveys and the unstructured interview. The researcher presented the results of the analysis of the data according to the set objectives by composing and presenting with descriptive, analytical and illustration methods. The results of the study showed that Construction of Sa Thong Temple has been influenced by the construction of a group of Vietnamese technicians and introduction to the construction of architecture and art in the Vietnamese style, a brick-and-mortar construction and decorated with stained glass stucco pattern, around it is decorated with a round mirror from the powder puff and a square shaped mirror. There is only a certain point of decoration on the mirror making stained glass. Also, it is a mirror so it is not colored. Moreover, it was found that Buddhist ideas and beliefs reflecting the lives of the people in the community were used as a guideline for creating the patterns surrounding the Sa Thong Temple. As a result, Sa Thong Temple was awarded the Merit Award for the Conservation of Asian and Pacific Cultural Heritage from UNESCO.

Keywords: Vietnamese Artisanal Art and Decoration, Stained Glass, Church, Sa Thong Temple

¹ Khon Kaen University, E-mail : ukipaint@hotmail.com

ศิลปะเชิงช่างแบบฉนวนและการประดับกระจกแก้วสีของสิมวัดสระทอง อำเภอเมืองจตุรัส จังหวัดขอนแก่น

นิตยา ป้องกันภัย²

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและการประดับกระจกแก้วสีแบบช่างฉนวนของสิมวัดสระทอง อำเภอเมืองจตุรัส จังหวัดขอนแก่น ใช้วิธีดำเนินการวิจัยโดยทำการศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และเกี่ยวข้องได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจภาคสนามและแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ โดยเรียบเรียงและนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และภาพประกอบ ผลการศึกษาพบว่า การก่อสร้างสิมของวัดสระทอง ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างจากกลุ่มช่างฉนวน มีการนำรูปแบบการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบช่างฉนวน ซึ่งเป็นการก่อสร้างแบบก่ออิฐถือปูนและประดับผนังสิมด้วยลวดลายปูนปั้นแบบฉนวนดำเขียนสี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสิมแบบฉนวน และมีการประดับกระจกแก้วสีบนลวดลายปูนปั้นรอบสิมเป็นการประดับด้วยกระจกเงาทรงกลมจากตลับแป้งพิพ และกระจกเงารูปทรงสี่เหลี่ยม มีการประดับกระจกเป็นบางจุดเท่านั้น ทำให้กระจกแก้วสีที่ประดับมีน้อย อีกทั้งเป็นกระจกเงาจึงไม่มีสีสันทัน และไม่สะดุดตาผู้พบเห็นเท่าลวดลายปูนปั้น นอกจากนี้ยัง พบว่า มีการนำแนวคิดด้านพุทธศาสนาและความเชื่อซึ่งสะท้อนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ลวดลายโดยรอบสิมวัดสระทอง ส่งผลให้สิมของวัดสระทองได้รับรางวัลอาคารทรงคุณค่า (Award of Merit) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแห่งเอเชียและแปซิฟิกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO)

คำสำคัญ: ศิลปะเชิงช่างแบบฉนวน, กระจกแก้วสี, สิม, วัดสระทอง

บทนำ

วัดสระทอง อำเภอเมืองจตุรัส จังหวัดขอนแก่น เป็นวัดเก่าในจังหวัดขอนแก่น โดยในช่วง ปี พ.ศ. 2374 พ่อใหญ่ขุนศรีวอ พ่อใหญ่โคตรวงศ์ พ่อใหญ่โคตะ พ่อใหญ่กุน และพ่อใหญ่แป ได้อพยพมาจากโนนบ้านเค้า (วัดป่าโนนบ้านเค้าหรือวัดป่ามัญจาคีรีในปัจจุบัน) หนีโรคระบาดและการขาดแคลนน้ำมาตั้งบ้านอยู่ริมหนองสระบัว ซึ่งมีดอกบัวขึ้นเต็มหนองสวยงามมากจึง ได้ตั้งชื่อบ้านว่า บ้านบัว ต่อมาในปี พ.ศ. 2400 ได้ตั้งวัดขึ้น โดยบริเวณที่ตั้งวัดด้านทิศเหนือและตะวันออกมีหนองน้ำขนาดใหญ่ติดเขตวัด

² มหาวิทยาลัยขอนแก่น, E-mail : ukipaint@hotmail.com

จึงตั้งชื่อว่า วัดสระทอง ชาวบ้านเรียกว่า วัดบ้านบัว มีท่านพระครูเสาร์ สมโน เจ้าคณะแขวงกิตติมศักดิ์ เป็นเจ้าคณะอำเภอองค์แรกของ อ.กุดเค้า (คือ อ.มัญจาคีรีในปัจจุบัน) ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2456 มีท่านพระครูเสาร์ สมโน เจ้าคณะแขวงกิตติมศักดิ์เป็นเจ้าคณะอำเภอ องค์แรกของ อ.กุดเค้า กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนสิมวัดสระทอง (บ้านบัว) เป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2544 และเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2546 สิมของวัดสระทองได้รับรางวัลอาคาร ทรงคุณค่า (Award of Merit) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแห่งเอเชียและแปซิฟิกจากองค์การ ยูเนสโก (UNESCO) (KKU art & cultural center, 2015)

สิม คือ คำเรียกของโบสถ์หรือพระอุโบสถในภาษาวัฒนธรรมไทย-ลาว ถือเป็นหนึ่งในสิ่งก่อสร้าง ที่มีสถาปัตยกรรมโดดเด่นในวัดวาอารามของภาคอีสาน ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่นำมาใช้และการออกแบบ ตกแต่งต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และคติความเชื่อของชาวไทยอีสานได้เป็นอย่างดี “สิม” มีความหมายเช่นเดียวกับ “โบสถ์” หรือ “อุโบสถ” กร่อนเสียงมาจากคำว่า “สีมา” ซึ่งหมายถึง ขอบเขตหรืออาณาเขต ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมของสงฆ์ซึ่งต้องทำในสิม ทำนอกสิมไม่ได้ สิมมี 3 ประเภท สิมที่ทำในบ้านเรียก “คามสีมา” สิมที่ทำในป่าเรียก “อพัทธสีมา” ถ้าผูกแล้วเรียก “พัทธสีมา” ส่วน “วิสุงคามสีมา” นั่นคือ “คามสีมา” ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงยกที่ดินที่จะสร้างสิมให้ แต่สีมาจะเป็น ชนิดใดก็ตาม หากยังไม่ได้ผูกก็ยังไม่มั่นคงถาวร เพราะผู้ให้อาจจะเพิกถอนเมื่อใดก็ได้ ท่านว่าถ้าได้ผูก แล้ว รากสิมจะหยั่งลงไปถึงน้ำหนุ่นแผ่นดิน ดังนั้นเมื่อมีการสร้างสิมแล้วจึงนิยมผูกสีมาทุกคราไป รูปแบบของสิมในภาคอีสานนั้น ส่วนใหญ่ปรากฏให้เห็นอยู่ 2 ชนิด คือ “คามสีมา” หรือที่ชาวอีสานมัก เรียกว่า “สิมบก” และ “อุทกทะเลปะสีมา” ที่เรียกว่า “สิมน้ำ” (KKU art & cultural center, 2015)

สิมหรือโบสถ์เป็นศาสนาการที่เป็นผลงานทางสถาปัตยกรรมที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของวัด ซึ่งเป็น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เปรียบเสมือนที่ประทับของพระพุทธเจ้า เป็นอาคารที่พระวินัย ในพุทธบัญญัติกำหนด ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการทำสังฆกรรมที่สำคัญของพระสงฆ์ ในทางพุทธศาสนา ชาวพุทธให้ความสำคัญต่อ การก่อสร้างสิม ตามรูปแบบและสัญลักษณ์ทางศาสนา โดยการก่อสร้างได้สืบทอดต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็น รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หรือการถ่ายทอดทางแนวคิดผ่านการสร้างสรรค์ในการก่อสร้าง สิม รวมถึงการประดับตกแต่งสิมด้วยกระจกแก้วสีอีกด้วย

การก่อสร้างสิมของวัดสระทอง ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างจากกลุ่มช่างญวน มีการนำรูปแบบการ ก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบช่างญวน ซึ่งส่วนใหญ่จะในการก่อสร้างจะเป็นการก่ออิฐ ถือปูนและนิยมประดับประดาด้วยลวดลายปูนปั้นแบบนูนต่ำเขียนสี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสิม แบบญวน ในส่วนของกระจกที่ใช้ประดับในสิมแบบญวนนั้นส่วนใหญ่ประดับด้วยกระจกเงาทรงกลมจาก ตลับแป้งพฟ และกระจกเงารูปทรงสี่เหลี่ยม มีการประดับกระจกเป็นบางจุดเท่านั้น จึงทำให้กระจก แก้วสีที่ประดับในสิมแบบญวนมีน้อย อีกทั้งเป็นกระจกเงาจึงไม่มีสีสันทัน และไม่สะดุดตาผู้พบเห็นเท่า ลวดลายปูนปั้น ด้านศิลปกรรมศิลปะเชิงช่างและการประดับแก้วสี พบว่า มีการนำแนวคิดด้านพุทธ

ศาสนาและความเชื่อซึ่งสะท้อนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เพื่อ
ประดับโดยรอบสิม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม
รวมถึงการประดับกระจกแก้วสีแบบช่างฉนวนของสิมวัดสระทอง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ซึ่ง
สะท้อนแนวคิด ความเชื่อและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมและสืบทอด
เรื่องราวของศิลปวัฒนธรรมตามบริบทพื้นที่ เพื่อการอนุรักษ์สิมวัดสระทอง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัด
ขอนแก่น อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและการประดับกระจกแก้วสีแบบช่างฉนวน
ของสิมวัดสระทอง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
การวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสิมวัดสระทอง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและการประดับกระจกแก้วสีแบบช่างฉนวน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่
ทำการศึกษาที่วัดสระทอง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบของการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพโดยมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญ
ประกอบไปด้วยแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source of Data) ที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษา และจาก
การลงพื้นที่ และแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source of Data) โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ
และเกี่ยวข้องได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจภาคสนาม และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลที่ได้จากเอกสาร งานวิจัย หรือที่มีการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการการสร้างสิมวัดสระทอง อำเภอเมืองจาศีรี จังหวัดขอนแก่น โดยรวบรวมจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์และวัดที่ทำกรวิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ โดยการสำรวจ และสัมภาษณ์

3) การจัดทำข้อมูล ในการจัดทำข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามนำมาวิเคราะห์

5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ โดยเรียบเรียงและนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และภาพประกอบ

ผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและการประดับกระจกแก้วสีแบบช่างญวน ในการก่อสร้างวัดสระทอง อำเภอเมืองจาศีรี จังหวัดขอนแก่น พบว่า การก่อสร้างสิมตามสถาปัตยกรรมแบบช่างญวนในประเทศไทย เป็นกลุ่มช่างที่เคลื่อนย้ายหนีภัยสงครามเข้ามาในภาคอีสานอีสานและสปป.ลาว ในยุคล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส ที่มีการนำเข้ารูปแบบศิลปะอย่างจีนเวียดนามและฝรั่งเศส เข้ามาใช้ในศิลปะอีสานและลาวโดยแสดงออกผ่านรูปแบบและเทคนิคด้านวัสดุ รวมถึงคติสัญลักษณ์ต่างๆ ในเชิงช่าง ตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2460-2500 โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2460-2480 ในพื้นที่ภาคอีสานตอนใต้แถบจังหวัดอำนาจเจริญ อุบลราชธานี และยโสธร ยุคนี้มีความนิยมศิลปะแบบอย่างญวนมาก โดยกลุ่มช่างญวนถือเป็นกลุ่มช่างผู้รับเหมาก่อสร้างเป็นอาชีพกลุ่มแรกของอีสาน โดยช่างญวนจะรับผิดชอบในส่วนงานปูนและโครงสร้างที่เป็นความเชี่ยวชาญ ส่วนการตกแต่งงานไม้ส่วนใหญ่จะเป็นผลงานของช่างในท้องถิ่นนั้นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ในแถบเมืองนครพนมจะมีช่างญวนที่มากฝีมือ ที่มีชื่อว่าองแมต ได้ฝากผลงานอยู่ที่วัดกลาง อ.ท่าอุเทนและงานตกแต่งลวดลายฐานพระธาตุท่าอุเทน หรือใน

เมืองสกลนคร วัดพระธาตุศรีมงคล อ.วาริชภูมิ จ.สกลนคร ฝีมือช่างฉนวนที่ชื่อ นายติงว หรือที่กาฬสินธุ์ มีงานช่างฉนวนที่ชื่อ ทองคำ แซ่อึ้งและนายคำมี แซ่อึ้ง ฝากผลงานไว้ที่สิมวัดอุดมประชาธาธารุ สิมวัด บ้านหนองอิุดสิมวัดบ้านนา ที่มุกดาหาร มีแกวพุด เป็นนายช่างใหญ่ สร้างสิมวัดนราราม อ.หนองสูง ในปี พ.ศ. 2468 ส่วนงานไม้แกะสลักเป็นฝีมือช่างเถิง ช่างท้องถิ่นชาวผู้ไท บ้านหนองโอใหญ่ หรือในลาว แถบ แขวงจำปาสักก็มีองเสา ริงสี ช่างฉนวนที่มีผลงานการก่อสร้างในเมืองปากเซ อยู่จำนวนมากแต่หลังจากปี พ.ศ. 2500 ช่างฉนวนในอีสานได้ถูกลดบทบาทลงด้วยนโยบายของรัฐชาตินิยมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่จำกัด สิทธิในอาชีพแก่คนต่างด้าว (Srisuro, W., 1994: 310)

นอกจากนั้น จากการศึกษาของ (Atipattayakul, C., 2014) ได้กล่าวถึงเทคนิคทางเชิงช่างในรูปแบบสิมฉนวนไว้ว่า เมื่อช่างฉนวนเข้ามาเทคนิคและวิธีการทางเชิงช่างในการก่อสร้างสิมมีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. เริ่มที่ผังพื้นแปลนไม่แตกต่างกันมากเช่นตัวอย่างแบบมีมุขหน้า 3 ช่วงเสา ทางด้านข้างไม่รวมมุขหน้าและที่ต่างกันบ้างแต่ไม่มาก คือ แปลนของสิมทรงโรงช่างฉนวนได้สร้างต่างจากแบบทรงโรงตามแบบพื้นถิ่นที่จะต้องมีส่วนรับโครงสร้าง ส่วนหลังคาเสมอ แต่ช่างฉนวนไม่ได้ใช้เทคนิคดังกล่าวกลับใช้วิธีการก่อผนังให้มีความหนากว่าปรกติรองรับโครงสร้างหลังคาแทน ส่วนฐานช่างฉนวนทำตามแบบอย่างเดียวกับ สิมในวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะการประดับด้วยบัวลูกแก้วอกไก่ ส่วนแบบบัวคว่ำบัวหงายแบบยี่ตุง ไม่ค่อยได้รับความนิยมในแบบฝีมือช่างฉนวน

2. บันไดทางขึ้นเทคนิคของช่างฉนวนที่ได้รับส่งผ่านทางงานช่างจากฝรั่งเศส เมื่อครั้งเป็นเมื่อในอาณานิคม มักทำบันไดด้านหน้าผายออกเสมอ โดยมีการตกแต่งต้นเสาของราวบันได ที่ราวบันไดนิยมเจาะช่องวงรีทางตั้งและแบบเป็นช่องสี่เหลี่ยมเป็นซี่ๆ เสมอ โดยก่อนปี พ.ศ. 2470 การก่อประดับที่ราวบันไดจะใช้เทคนิคการทำให้เป็นคิ้วบัวที่ราวบันไดเสมอ ส่วนหลังจากนั้นช่างฉนวนจะออกแบบโดยการปั้นเป็นรูปมังกรหรือพญานาคแทน สอดรับกับช่วงระยะเวลาในการนำลวดลายเข้ามาสู่พื้นที่อีสานในช่วงที่ 2 ของการอพยพซึ่งก่อนหน้านั้นในวัฒนธรรมพื้นถิ่นของสิมอีสานเกือบทุกหลังจะประดับด้วยพญานาคที่ราวบันไดเสมอ ทั้งนี้ไม่นับรวมหลังที่ทุบทิ้งและสร้างใหม่ ช่างฉนวนจึงได้รับคติการประดับดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ สืบเนื่องของงานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของผู้ว่าจ้างได้เป็นอย่างดี

3. วัสดุในการก่อผนังในแบบสิมพื้นถิ่น ใช้ดินจีเผาไฟก่อนแล้วจึงฉาบด้วยปูนสะทาย ทั้งนี้ในการก่อผนังช่างจะต้องก่อปิดต้นเสาทางด้านข้างที่รองรับโครงสร้างหลังคาเสมอซึ่งบางหลังสามารถสังเกตเห็นได้ในส่วนของการทำงานประตูและหน้าต่าง ช่างพื้นถิ่นอีสานมักใช้วิธีเอาแผ่นไม้รองเหนือขอบผนังที่เจาะเป็นช่องประตูหรือหน้าต่างเสมอ ซึ่งไม่รวมถึงวงกบที่ใช้โครงสร้างไม้เป็นปรกติวิสัยเช่นผนังที่ก่อมีความหนาเท่าไทรแผ่นไม้รองก็มีขนาดความกว้างเท่ากันเป็นต้น ช่างฉนวนได้ใช้ดินจีเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างเช่นเดียวกันแต่มีเฉพาะในจังหวัดสกลนครเท่านั้นที่ช่างฉนวนได้ใช้เทคนิควิธีการก่อด้วยศิลาแลงแทนดินจีถือเป็นรูปแบบเฉพาะของจังหวัดนี้อาจด้วยข้อจำกัดของสภาพพื้นที่ที่เงื่อนไข

ดังกล่าวถูกปรับแก้ไขด้วยงานทางเชิงช่างของฝีมือช่างฉลุไม้ได้อย่างไม่มีข้อสงสัยการประดับภายในของหน้าต่างทางด้านข้างของสิมแบบพื้นถิ่นจะประดับด้วยการทำไม้เป็นซี่ๆ วางเรียงกันแบบลูกกรงที่เรียกว่าลูกตั้ง ในภาษาลาวอีสานเสมอแต่เทคนิคของช่างฉลุไม้บางหลังปล่อยให้หน้าต่างโล่งแต่บางหลังกลับพบการประดับที่แตกต่างกันออกไปอาทิเช่นการทำเป็นช่องแสงแบบสัญลักษณ์รูปกากบาทรูปช่องสี่เหลี่ยมปลายแหลมหรือแบบเจาะช่องสี่เหลี่ยมธรรมดาแล้วคือเทคนิคทางเชิงช่างของช่างฉลุไม้ได้ถ่ายทอดแสดงออกให้ต่างจากแบบฝีมือช่างพื้นถิ่นอีสาน อย่างไรก็ตามสิ่งที่เข้าใจกันส่วนใหญ่ถึงการใช้นั่งรับน้ำหนัก ซึ่งเป็นเทคนิคเฉพาะของช่างฉลุไม้ที่ใช้รองรับโครงสร้างหลังคาต่างจากแบบพื้นถิ่นใช้เสาเป็นตัวรองรับแล้วจึงก่อผนังเสริมภายหลัง ดังนั้น จึงพบว่าสิมฉลุไม้ไม่นิยมประดับค้ำยันหรือคันทวยรองรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาแต่อย่างใด นั่นเป็นเพราะผนังเป็นส่วนรองรับถ่ายน้ำหนักลงสู่พื้นในลีลาเชิงช่างรสนิยมของชนฉลุไม้

4. การประดับตกแต่งส่วนบริเวณมุขด้านหน้า ช่างฉลุไม้ใช้เทคนิคก่อผนังขึ้นไปด้วยมุงจั่วต่างจากสิมพื้นถิ่นที่แกะสลักลวดลายเติมพื้นที่ระหว่างช่วงเสา ช่างฉลุไม้ใช้วิธีการปั้นประดับเป็นรูปต่างๆ ด้วยกรรมวิธีการปั้นแบบปูนต้ำแทนและส่วนโครงสร้างที่ใช้ไม้ค้ำจากจั่วผนังสกัดไปยังมุขหน้า พบได้เป็นบางหลังในแบบสิมฝีมือช่างฉลุไม้

จะเห็นได้ว่าเทคนิคเชิงช่างการก่อสร้างในรูปแบบสิมฉลุไม้ในส่วนของการประดับช่างฉลุไม้ไม่ได้ทำให้มีความแตกต่างแต่อย่างใด ทุกสิ่งเป็นไปตามแบบการประดับในวัฒนธรรมพื้นถิ่นอีสาน เช่น โหง่ตัวรวยคืบขนาดคันคักวันแล่นและช่อฟ้ากลางสันหลังคายังคงปรากฏดั้งเดิม เป็นต้น เทคนิคการก่อสร้างของช่างฉลุไม้ที่ใช้การก่อผนังเป็นตัวรองรับโครงสร้างหลังคา รวมถึงการประดับตกแต่งโดยรอบของตัวอาคารประเด็นอย่างหลังคือสาเหตุในการศึกษาของงานชิ้นนี้เพราะการตกแต่งซุ้มวงโค้ง คือ เทคนิคทางงานช่างของช่างฉลุไม้ที่ได้สร้างความแตกต่าง โดยมีช่วงระยะของมิติเวลาเป็นตัวกำหนด

สิมวัดสระทอง อำเภอเมืองจัตุมาศรี จังหวัดขอนแก่น เป็นสิมที่บ่ออิฐถือปูนยาว 3 ห้อง 7.50 เมตร กว้าง 5 เมตร มีประตูเข้าด้านเดียว เจาะซุ้มหน้าต่างด้านข้างๆ ละ 2 ช่อง มีซุ้มหลอกที่ผนังด้านข้างพระประธาน ปั้นปูนเป็นเสาเหลี่ยมย่อมุมยอดกลีบบัวมีดอก 4 กลีบ ประดับกระจกเงาวางกลมเป็นแนวไปตลอดเหนือฐานแอมซัน ซุ้มประตูทำอย่างเดียวกัน แต่มีเพิ่มไม้แกะสลักส่วนวงกรอบบน โครงหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็งทั้งหมด มีการแกะลวดลายลงบนช่อและตั้งแต่ฟองาม หลังคาทรงจั่วมุงกระเบื้องซีเมนต์ทางว่าวมีปีกนก เชิงชายประดับไม้ฉลุลายพินปลาโดยรอบ หน้าบันด้านหน้าบันคล้ายรูปฉัตร 3 ชั้น ประดับกระจก หน้าบันด้านหลังปั้นรูปแวนโค้งซ้อน 3 ชั้น มีเทวดาประจำอยู่ในแวนโค้งนั้น มีดอกไม้ประดับกระจกตรงกลางมีมุมล่างทั้งซ้ายขวาเป็นรูปช้างมีสัปคับและคนขี่บนคอ

การก่อสร้างสิมวัดสระทองได้รับอิทธิพลการก่อสร้างจากกลุ่มช่างฉลุไม้อย่างชัดเจน ลักษณะการก่อสร้างเริ่มที่ผนังแปลนจะไม่มีการก่อสร้างเสาเพื่อรับน้ำหนักของผนัง แต่ช่างฉลุไม้จะใช้วิธีการก่อผนัง

ให้มีความหนากว่าปรกติรองรับโครงสร้างหลังคาแทน ส่วนฐานข้างฉนวนทำตามแบบอย่างเดียวกับ สิมในวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะการประดับด้วยบัวลูกแก้วอกไก่ ส่วนแบบบัวคว่ำบัวหงายแบบยี่ตุง ไม่ค่อยได้รับความนิยมในแบบฝีมือช่างฉนวน บ้านโคกทางขึ้นเทคนิคของช่างฉนวนที่ได้รับส่งผ่านทางงานช่างจากฝรั่งเศส เมื่อครั้งเป็นเมือในอาณานิคม มักทำบันไดด้านหน้าผายออกเสมอ โดยราวบันไดช่างฉนวนจะออกแบบโดยการปั้นเป็นรูปมังกรหรือพญานาค วัสดุในการก่อผนัง ช่างฉนวนได้ใช้ดินจีเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ช่องหน้าต่างทางด้านข้างของสิมเทคนิคของช่างฉนวนปล่อยเป็นช่องหน้าต่างโล่งรูปช่องสี่เหลี่ยมแบบเจาะช่องสี่เหลี่ยมธรรมดา ดังนั้น จึงพบว่าสิมฉนวนไม่นิยมประดับค้ำยันหรือคันทวยรองรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังค นั้นเป็นเพราะผนังคือส่วนรองรับถ่ายน้ำหนักลงสู่พื้น ในลีลาเชิงช่างรสนิยมของคนฉนวน (Phongkanpai, N., 2018)

การประดับตกแต่งส่วนบริเวณมุขด้านหน้า ช่างฉนวนใช้เทคนิคก่อผนังขึ้นไปจบด้วยมุมจั่ว ช่างฉนวนใช้วิธีการปั้นประดับเป็นรูปต่างๆ รวมถึงการประดับตกแต่งผนังโดยรอบสิมของวัดสระทอง ช่างฉนวนประดับตกแต่งด้วยกรรมวิธีการปั้นแบบนูนต่ำเป็นเรื่องราวต่างๆ โดยลวดลายปูนปั้นโดยรอบผนังวัดสระทองประกอบไปด้วยลายปูนปั้นรูปช้าง หน้าบันด้านหน้าปั้นคล้ายรูปฉัตร 3 ชั้น ประดับกระจกแก้วสี หน้าบันด้านหลังปั้นรูปแวนโค้งซ้อน 3 ชั้น มีเทพดาประจำอยู่ในแวนโค้งนั้น มีดอกไม้ประดับกระจกทรงกลมตรงกลางมีมุมล่างทั้งซ้ายขวาเป็นรูปช้างมีสัปดาห์และคนขึ้นบคน

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า งานที่สร้างสรรค์ที่มีช่างฉนวนเป็นผู้ก่อสร้างส่วนใหญ่จะพบการใช้เทคนิคด้านวัสดุตกแต่งที่พื้นผิวด้วยลวดลายอันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นกระจก ปูนปั้นเขียนสี ทั้งแบบนูนต่ำ นูนสูง ไปจนถึงลอยตัว โดยช่างฉนวนขึ้นชื่อว่ามีความหัตถ์ที่โดดเด่นในเรื่องเทคนิคงานปูน โดยเฉพาะที่ปรากฏอยู่เป็นเอกลักษณ์ในสิ่งปลูกสร้างหลากหลายประเภท เช่น การตกแต่งช่องเปิดที่มีระบบโครงสร้างเป็นรูปวงโค้ง (arch) หรือการทำประดับตกแต่งที่เรือนผนังอาคารเป็นรูปเสาติดผนัง (pilaster) แบบอย่างศิลปะตะวันตก รูปแบบลวดลายคติความเชื่อแห่งรูปสัญลักษณ์ในเชิงช่างฉนวน มักแสดงออกผ่านรูปสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นสรรพสัตว์ในลัทธิความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมจีน เป็นกระแสนหลัก การประดับกระจกแก้วสีในสิมแบบฉนวนยังคงมีมาอย่างต่อเนื่อง โดยกระจกที่ใช้ในการประดับสิมแบบฉนวนมักเป็นกระจกทรงกลมจากตลับแบ่งพัฟ มีการประดับตกแต่งมากในส่วนของหน้าบันสิม และซุ้มประตู ซึ่งเป็นลวดลายปูนปั้นแบบนูนต่ำ เขียนสี เป็นภาพต่างๆ ทั้งภาพทางพุทธศาสนา ความเชื่อ ประเพณีหรือความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

การนำกระจกแก้วสีมาใช้ในการประดับสิมวัดสระทอง เป็นการนำกระจกแก้วสีมาใช้ประดับบนลวดลายปูนปั้น โดยรูปทรงกระจกที่นำมาใช้มีทั้งรูปทรงสี่เหลี่ยมและวงกลม โดยพื้นปูนจะเป็นเสาเหลี่ยมย่อมุมยอดกลีบบัว 4 กลีบ ประดับกระจกแก้วสีทรงกลมทำเป็นแนวตลอดเหนือฐาน ซุ้มประตูตกแต่งประดับกระจกแก้วสีเช่นเดียวกันและประดับไม้แกะสลักที่ส่วนบนกรอบประตู ผนังขนบสองข้างประตูตกแต่งด้วยปูนปั้นนูนต่ำรูปคนขี่ช้างหันหน้าเข้าหาประตู มีการประดับกระจกแก้วสีบนลายปูนปั้น

รูปช้าง หน้าบันด้านหน้าบันคล้ายรูปฉัตร 3 ชั้น ประดับกระจกแก้วสี หน้าบันด้านหลังบันรูปแวนโค้งซ้อน 3 ชั้น มีเทวดาประจำอยู่ในแวนโค้งนั้น มีดอกไม้ประดับกระจกทรงกลมตรงกลางมีมุมล่างทั้งซ้ายขวาเป็นรูปช้างมีสัปคับและคนขี่บนคอ การก่อสร้างสิมหลังนี้ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างจากกลุ่มช่างญวนผนังภายในสิมทำเรียบไม่ตกแต่งใดๆ ประดิษฐานพระประธานไม้ และพระขนาดเล็กกว่าลดหลั่นลงมาอีก 4 องค์ พุทธศิลป์แบบพื้นบ้าน ปัจจุบันสิมหลังนี้เลิกใช้งานแล้ว ด้วยทางวัดได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่รูปแบบภาคกลางขึ้นใช้งานแทน โดยแนวคิดในการนำกระจกแก้วสีมาใช้ในการประดับตกแต่งสิมมีรายละเอียดดังนี้

การใช้กระจกแก้วสีในการประดับตกแต่งตามแนวคิดตามหลักทางพุทธศาสนา ได้แก่ หน้าบันด้านหน้าทางเข้าสิมเป็นลวดลายปูนปั้นฉัตร 3 ชั้น ประดับกระจก และมีเทวดาถือดอกไม้อยู่ในฉัตรแต่ละชั้น หน้าบันด้านหลังตรงกลางหน้าบันลวดลายปูนปั้นรูปแวนโค้งซ้อน 3 ชั้น มีเทวดาประจำอยู่ในแวนโค้งนั้น มีดอกไม้ประดับกระจกทรงกลม ส่วนด้านซ้ายและด้านขวาเป็นรูปคนขี่ช้างมีสัปคับใส่ดอกไม้อยู่บนหลัง ผนังด้านหน้ามีรูปคนขี่ช้างหันหน้าเข้าหาประตูทั้ง 2 ด้าน บนหลังช้างมีสัปคับประดับกระจกเงารูปทรงสี่เหลี่ยมใส่ดอกไม้อยู่บนหลัง ผนังด้านหลังสิมทำเป็นรูปซุ้มประตูมีเทวดาสถิตอยู่ภายในซุ้ม ผนังด้านซ้ายสิมทำเป็นรูปซุ้มประตูมีเทวดาสถิตอยู่ภายในซุ้มมีนาคเฝ้าประตู และผนังด้านขวาสิมทำเป็นรูปซุ้มประตูมีเทวดาสถิตอยู่ภายในซุ้มมีนาคเฝ้าประตู

สิมวัดสระทองมีการประดับกระจกบนรูปปูนปั้นแบบนูนต่ำ ในการก่อสร้างสิมจะมีการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม มีการออกแบบตัวอาคารรวมถึงลวดลายบนอาคาร ในขั้นตอนการติดประดับกระจก หลังจากการเตรียมลายที่ใช้ในการประดับกระจกแล้วช่างจะเตรียมกระจกตามที่ได้ออกแบบไว้ ในส่วนของลวดลายปูนปั้น เมื่อดำเนินการปั้นลวดลายแล้วจะทำเข้าขนาดเท่ากระจกที่ต้องการติดไว้ หลังจากปั้นลวดลายแล้วนำกระจกมาดัดให้จมลงไปในเข้าปูน แล้วโอบปูนไว้ที่ขอบกระจกก่อนที่ปูนจะแห้งเป็นอันเสร็จกระบวนการในการประดับกระจกแก้วสี

ลวดลายปูนปั้นประดับกระจกแก้วสีบนผนังสิมวัดสระทองสะท้อนคติความเชื่อในด้านต่างๆ ดังนี้ คติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

1. หน้าบันด้านหน้าเป็นปูนปั้นรูปฉัตร 3 ชั้น ประดับกระจก ฉัตร หรือ ร่ม ในทางพุทธศาสนา ถือว่าการถวายฉัตรมีอันสูงส่งสูง ผลบุญที่ได้รับจะทำให้ได้ไปเกิดในสวรรค์ ถ้าหากจะได้เกิดมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ก็จะได้เกิดในตระกูลสูงศักดิ์ มีเกียรติยศและทรัพย์สมบัติ ตลอดทั้งข้าทาสบริวารเป็นอันมาก ได้รับการเคารพยกย่อง สมัยที่พระพุทธเจ้ายังเป็นหน่อเนื้อพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงถวายร่มให้แก่พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งด้วยการถวายร่มหรือฉัตร และเลข 3 ได้แก่ พระรัตนตรัย คือ แก้ว 3 ประการ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ อันสูงส่งของการถวายฉัตร 8 ประการ คือ 1) ไม่รู้จักหนาว 2) ไม่รู้จักร้อน 3) ละอองและธุลีไม่เปดเปื้อน 4) เป็นผู้ไม่มีอันตราย 5) ไม่มีเสนียดจัญไร 6) มหาชนชนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ 7) เป็นผู้มีผิวพรรณละเอียด และ 8) เป็นผู้มีใจใสสะอาด ในแต่ละชั้นของฉัตรจะ

มีเทวดาสถิตอยู่เพื่อรักษาฉัตรนั้น โดยเทวดาถือดอกไม้ขนาดใหญ่จนสามารถใช้แทนร่มได้ ดอกไม้นี้คือ ดอกมณฑารพ หรือดอกมณฑาทิพย์ เป็นดอกไม้ทิพย์ที่ปรากฏเฉพาะตอนที่มิสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นกับ พระพุทธเจ้า เช่น ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ วันจาตุรงคสันนิบาต และวันที่ทรงแสดงพระธรรมจักร กับปวัตนสูตร เป็นต้น ซึ่งเทพเทวดาจะบันดาลให้ดอกมณฑารพตกลงมาจากเทวโลก การที่เทวดาถือ ดอกมณฑารพอยู่ภายใต้ฉัตรบนหน้าบันสิม เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า เป็นการรำลึกถึงพระปัญญาธิคุณ พระ กรุณาธิคุณ และพระปริสุทธธิคุณ ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 1 ภาพปูนปั้นและการประดับกระจกแก้วสี ภาพฉัตร 3 ชั้น มีเทวดาอยู่ในฉัตรแต่ละชั้น

2. หน้าบันด้านหลังลวดลายปูนปั้นรูปแวนโค้งซ้อน 3 ชั้น มีเทวดาประจำอยู่ในแวนโค้งนั้น มี ดอกไม้ประดับกระจกตรงกลางมีมุมล่างทั้งซ้ายขวาเป็นรูปข้างมีสัปดาห์ใส่ดอกไม้และคนขึ้นบคอ ซึ่งแวน โค้งเปรียบได้ดั่งเจดีย์ที่เหล่าเทวดาสร้างขึ้นมีการประดับด้วยดอกไม้เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งเจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างในพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป หรือเพื่อเป็นเครื่องระลึกและแสดงความเคารพบูชาในพระรัตนตรัย อาานิสงส์ของการสร้างเจดีย์จะทำให้ เกิดในตระกูลสูง ได้รับความสมบูรณ์ของชีวิตในทุกด้าน แล้วที่สำคัญเป็นบุญที่ทำให้มีบารมีเต็มเปี่ยมจน

สามารถหมดกิเลสนิพพานได้โดยง่าย ส่วนคนซึ่งช้างนำดอกไม้มากถวายนั้น ผลานิสงส์ของผู้ที่ถวายดอกไม้ชิ้นเมื่อตายจะได้ไปสู่เทวโลก แวดล้อมด้วยหมู่เทวดานางอัปสร มีวิมานอันประดับด้วยทองและแก้วมณี

ภาพที่ 2 ภาพปูนปั้นและการประดับกระจกแก้วสี ภาพเจดีย์และคนซึ่งช้างนำบ้านด้านหลังสิม

3. ผนังด้านหน้าลวดลายปูนปั้นคนซึ่งช้างมีสัปดาห์ใส่ดอกบัวและคนซึ่งบนคอหันหน้าเข้าหาซุ้มประตูทางเข้า ซึ่งเป็นรูปแวนโคง์ภายในมีเทวดาประจำอยู่ ซึ่งแวนโคง์เปรียบได้ดังเจดีย์ เนื่องจากบ้านบัวมีสระน้ำขนาดใหญ่และมีดอกบัวจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้นำดอกบัวมาถวายเป็นพุทธบูชา อานิสงส์ของผู้ที่ถวายดอกไม้ชิ้นเมื่อตายจะได้ไปสู่เทวโลก แวดล้อมด้วยหมู่เทวดานางอัปสร มีวิมานอันประดับด้วยทองและแก้วมณี ตามพุทธประวัติ ในสมัยของพระปฐมุตตรพุทธเจ้าพระองค์ทรงอุบัติขึ้นเพื่อนำแสงสว่างแห่งธรรมไปจุดประกายในดวงใจของมวลมนุษยชาติทำให้มีพระอริยสาวกทั้งมนุษย์และเทวดาได้บรรลุธรรมากันมากมายนับไม่ถ้วน ในครั้งนั้น นายมาลาการเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันตสาวกกำลังเสด็จไปบิณฑบาตในนครหังสวดี ก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใส อยากจะถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้า แต่ก็ไม่มี เพราะเป็นคนยากจนมีแต่ดอกบัว 3 ดอกที่เก็บมาจากทุ่งนา ด้วยจิตเลื่อมใสในพระรัตนตรัย นายมาลาการจึงสอนตัวเองว่า ถ้าหากนำดอกบัวนี้ไปขาย เราจะได้รับทรัพย์อย่างมากก็เพียงไม่กี่มาสก แต่หากถวายดอกบัวแด่พระพุทธเจ้าเราย่อมจะได้อริยทรัพย์ คือ อมตมหานิพพานทรัพย์นี้จะติดตามตัวเราไปข้ามภพข้ามชาติทำให้เราไม่ต้องตกไปในอบายภูมิ สวรรค์สมบัติและ

นิพพานสมบัติจะบังเกิดขึ้นกับเราแน่นอน ทรัพย์จากการขายดอกบัวเป็นทรัพย์ที่ไม่ถาวร แต่ถ้าได้ถวายแต่พระบรมศาสดา เราจะได้ทรัพย์ที่ติดตามตัวไปข้ามภพข้ามชาติเราจะต้องรีบถวายดอกบัวบูชาพระรัตนตรัยก่อนที่ความเสื่อมใสของเราจะสิ้นคลอน เมื่อสอนตัวเองเช่นนั้นแล้ว จึงยกมือพนมพร้อมดอกบัว 3 ดอก ทำการนอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วอธิษฐานจิตพร้อมกับชั้ดดอกบัวไปทางพระบรมศาสดา ด้วยจิตเลื่อมใสอันไม่มีประมาณของนายมาลาการในครั้งนั้น และด้วยพุทธานุภาพ ทำให้ดอกบัวลอยขึ้นไปในอากาศ กลายเป็นดอกบัวขนาดใหญ่มีขั้วอยู่ข้างบน ดอกห้อยลงข้างล่าง คล้ายกลีบบานเป็นร่มยักษ์บนอากาศ ให้ความร่มเย็นแก่พระพุทธเจ้าและหมู่ภิกษุสงฆ์ ชาวพระนครเห็นดังนั้นก็เกิดอัศจรรย์ใจไปตาม ๆ กัน ต่างเปล่งเสียงอนุโมทนาสาธุการก้องพระนคร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาพาลงตรัสในท่ามกลางมหาสมาคมว่า มาณพโตได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกบัวนี้ มาณพนั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด 30,000 กัปและจักได้เป็นจอมเทพเสวยทิพยสมบัติ 30 ครั้ง จักมีวิมานล้อมหาวิตถาริกะในเทวโลก สูง 300 โยชน์ กว้าง 150 โยชน์ พวงดอกไม้ 400,000 พวง ที่เทวดาเนรมิตอย่างสวยงามจะตามห้อยอยู่ที่ปราสาทอันวิจิตรและจะประดับบนที่นอน นางเทพอัปสรแสนโกฏิผู้มีรูปร่างงดงาม ฉลาดในการฟ้อนรำ การขับร้องและการประโคม จักมาเป็นบริวารคอยแวดล้อมอำนวยความสะดวกทุกอย่าง

ภาพที่ 3 ภาพปูนปั้นและการประดับกระจกแก้วสี ภาพคนขี่ช้างมีสัปคับใส่ดอกบัวผนังด้านหน้าสิม

4. ผนังด้านหลังสิมเป็นรูปชุ้มประตูทางเข้าสิมมีเทวดาอยู่ในชุ้มและมีนาคเฝ้าประตู หมายถึงสิมแห่งนี้มีทวารบาล คือ เทวดาเป็นผู้รักษาประตู เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องรักษา ป้องกันศาสนสถาน คือ สิม ส่วนรูปนาคเฝ้าชุ้มประตู หมายถึง พญานาค สัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ ความมีวาสนา และ บันไดสายรุ้งสู่จักรวาล เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ จากการจำศีล บำเพ็ญภาวนา ศรัทธาในพุทธ

ศาสนา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เราจึงมักจะพบเห็นภาพเป็นรูปปูนปั้นหน้าสิมหรือเป็นภาพวาดตามผนังสิมด้านนอก และพญานาคยังเป็นผู้ปกป้องพระศาสนาอีกด้วย

ภาพที่ 4 ภาพปูนปั้นและการประดับกระจกแก้วสีผนังด้านหลังสิมรูปซุ้มประตูมีเทวดาอยู่ภายในซุ้ม

5. ผนังด้านซ้ายเป็นรูปซุ้มหน้าต่างสิมมีเทวดาอยู่ในซุ้มและมีนาคเฝ้าประตู มีจระเข้ หมายถึง สิมแห่งนี้มีทวารบาล คือ เทวดาเป็นผู้รักษาประตู เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องรักษา ป้องกันศาสนสถาน คือ สิม ส่วนภาพเทวดาขี่ม้า รวมถึงเทวดาถืออาวุธนั้น เป็นทวารบาลอีกแบบหนึ่ง ที่ทำหน้าที่คอยปกป้องรักษา สิม และปกป้องพระศาสนาด้วยเช่นกัน ส่วนรูปนาคเฝ้าซุ้มประตู หมายถึง พญานาค สัญลักษณ์แห่ง ความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ ความมีวาสนา และ บันไดสายรุ้งสู่จักรวาล เป็นผู้มโหฬารสิทธิ์ จากการ จำศีล บำเพ็ญภาวนา ศรัทธาในพุทธศาสนา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เราจึงมักจะพบเห็นภาพเป็นรูปปูนปั้น หน้าสิมหรือเป็นภาพวาดตามผนังสิมด้านนอก และพญานาคยังเป็นผู้ปกป้องพระศาสนาอีกด้วย

ภาพที่ 5 ภาพปูนปั้นและการประดับกระจกแก้วสีผนังด้านซ้ายซุ้มหน้าต่างมีเทวดาอยู่ภายในซุ้มและ
นาคเฝ้าทางเข้าสิม

6. ผนังด้านขวาเป็นรูปซุ้มหน้าต่างสิมมีเทวดาอยู่ในซุ้มและมีนาคเฝ้าประตู มีจระเข้ หมายถึง
สิมแห่งนี้มีทวารบาล คือ เทวดาเป็นผู้รักษาประตู เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องรักษา ป้องกันศาสนสถาน คือ สิม
ส่วนภาพเทวดาขี่ม้าและขี่ช้าง รวมถึงเทวดาถืออาวุธนั้น เป็นทวารบาลอีกแบบหนึ่ง ที่คอยปกป้องรักษา
สิม และปกป้องพระศาสนาด้วยเช่นกัน ส่วนรูปนาคเฝ้าซุ้มประตู หมายถึง พญานาค สัญลักษณ์แห่ง
ความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ ความมีวาสนา และ บันไดสายรุ้งสู่จักรวาล เป็นผู้มือิทธิฤทธิ์ จากการ
จำศีลบำเพ็ญภาวนา ศรัทธาในพุทธศาสนา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เราจึงมักจะพบเห็นภาพเป็นรูปปูนปั้น
หน้าต่างสิมหรือเป็นภาพวาดตามผนังสิมด้านนอก และพญานาคยังเป็นผู้ปกป้องพระศาสนาอีกด้วย
นอกจากนี้ยังมีภาพจระเข้ เป็นภาพจระเข้เฝ้าสิม

ภาพที่ 6 ภาพปูนปั้นและการประดับกระจกแก้วสีผนังสิมด้านขวาซุ้มหน้าต่างมีเทวดาอยู่ภายในซุ้มและ
นาคเฝ้าทางเข้า คนขี่ม้า คนขี่ช้าง

คติความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รายละเอียด ดังนี้

ภาพหน้าคนอยู่ที่เสาทั้งที่มุมของโบสถ์ หมายถึง ชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ที่บ้านบัว ที่ศรีธาตุใน
พระพุทธศาสนา จึงได้ร่วมกันสร้างวัด สร้างสิม ทำนุบำรุงพระศาสนาให้คงอยู่สืบไป

ภาพที่ 7 ภาพหน้าคนบนลิม

จากการศึกษาพบว่า ลิมวัดสระทอง มีการประดับด้วยกระจกเงาทรงกลมจากตลับแบ่งทัพ และกระจกเงาตัดเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม และวัดสระทองมีการแสดงคติสัญลักษณ์ทุกด้านทั้งด้านพุทธศาสนา ด้านความเชื่อดั้งเดิมและด้านชาติพันธุ์ ในส่วนของการประดับกระจก พบว่า เป้าหมายหลักเป็นการประดับเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนคติสัญลักษณ์ที่ต้องการสื่อด้านพุทธศาสนา ต้องการสื่อความหมายในเรื่องของการทำบุญ การถวายสิ่งของแด่พระพุทธรูป ไม่ว่าจะเป็นฉัตร ดอกไม้ รั่ม หรือสิ่งของต่างๆ ล้วนแต่ได้รับอานิสงค์บุญด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ ตามศาสนาจารย์ เช่น ลิม จะมีเหล่าเทวดา รวมถึงนาค คอยปกป้องรักษา คุ้มครอง อีกทั้งผู้ที่ประพาศิตี ปฏิบัติชอบ ก็จะมีเทวดาคอยคุ้มครองด้วยเช่นกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ลิมวัดสระทอง อำเภอเมืองจาศีรี จังหวัดขอนแก่น เป็นลิมที่ก่อสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและการประดับกระจกแก้วสีแบบญวน ซึ่งเป็นการสร้างแบบก่ออิฐถือปูนและนิยมประดับประดาด้วยปูนปั้นแบบนูนต่ำเขียนสี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของลิมแบบญวน ในส่วนของกระจกที่ใช้ประดับในลิมแบบญวนนั้นส่วนใหญ่ประดับด้วยกระจกเงาทรงกลมจากตลับแบ่งทัพ และมีการประดับประดากระจกเป็นบางจุดเท่านั้น จึงทำให้กระจกแก้วสีที่ประดับในลิมแบบญวนมีน้อย อีกทั้งเป็นกระจกเงาจึงไม่มีสีสันทัน และไม่สะท้อนตาผู้พบเห็นเท่าลวดลายปูนปั้น ความงามในศิลปะเชิงช่างแบบญวนมีความงดงาม เป็นศิลปะที่แต่ละบุคคลสามารถเข้าใจได้และรู้สึกได้ หรือเป็นความรู้สึก และความเข้าใจของแต่ละบุคคลที่มีต่อความงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ ซึ่งปรากฏอยู่ในแนวคิดคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน เป็นรูปแบบศิลปะกลิ่นกรองจากจินตนาการในโลกของอุดมคติและการนำศิลปะที่เกิดจากจินตนาการทางอุดมคติลงสู่โลกของความเป็นจริงของชีวิต ที่ถ่ายทอดผ่านหลักคำสอนทางศาสนา มีการถ่ายทอดความหมายให้ปรากฏเป็นรูปธรรม โดยผ่านการสื่อสารที่มีคนในสังคม วัฒนธรรมเดียวกันเป็นผู้กำหนดสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น การสื่อความหมายให้ครอบคลุมทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรม ความจริงเหนือประสบการณ์การรับรู้ของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อและมีการเชื่อมโยงความหมายของสัญลักษณ์เข้ากับศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (Snodgrass, A., 1994) ที่ได้ศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ในเชิงลึก มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ ที่ถ่ายทอดผ่านหลักคำสอนทางศาสนา นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการการศึกษาของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ที่ได้เชื่อมโยงความหมายของสัญลักษณ์เข้ากับศาสนาและวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง ศิลปะเชิงช่างแบบญวนและการประดับกระจกแก้วสีของสิมวัดสระทอง อำเภอเมืองจัตุมะ จังหวัดขอนแก่น ขอเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมแบบญวนและการประดับกระจกแก้วสีบนสิม ดังนี้

3.1 ควรมีการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและการประดับแก้วสีด้านศิลปะเชิงช่างและเปรียบเทียบรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อให้ทราบความเหมือนและและความแตกต่างของศิลปะเชิงช่าง

3.2 ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะเชิงช่างแบบญวนและการประดับกระจกแก้วสีให้กับเยาวชน เพื่อรักษาและเพื่อการอนุรักษ์ดูแลสิมโบราณให้อยู่ในสภาพที่ดี

3.3 ควรเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิมโบราณแก่คนในชุมชน ให้เห็นความสำคัญของสิมโบราณที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน

3.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์สิมโบราณและทำการบูรณะให้สิมอยู่ในสภาพที่ดี โดยสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

3.5 ควรมีการทำกรวิจัยเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของศิลปะเชิงช่างแบบญวนและการประดับกระจกแก้วสีกับศิลปะเชิงช่างแบบอื่นๆ เพื่อหาความสัมพันธ์ของศิลปะการสร้างสิมในศิลปะเชิงช่างแบบต่างๆ ในประเทศไทย

References

- Atipattayakul, C. (2014). Styles of Vietnamese Influenced Ordination Halls in Northeast Siam and the Development of the Artwork. *Damrong Journal*, Vol 13, No.2, 2014.
- KKU art & cultural center. (2558). *Northeastern architecture*. [Online].
<http://cac.kku.ac.th/esanart/architecture.html>. [22 June 2018]
- Phongkanpai, N. (2018). *Kaewsri Isan: artisan art and symbols in religion*. Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Snodgrass, A. (1994). *Symbol of the stupa*. Bangkok: Thammasat University.
- Srisuro, W. (2537). Note. (Partial). To Luang Prabang on religion. *ARCH KKU Journal*, 1(3), 18-19.

